

W poszukiwaniu tajemnic dawnej Warszawy

Koło Teatralne

31 maja 2011 Koło Dziennikarskie

VIII EDYCJA PROJEKTU KULTUROWEGO "KULTURA W SŁOWIE I SMAKU ZAKŁĘTA"

MOTYW MODY W „LALCE”

Moda w dziewiętnastowiecznej powieści została ukazana w sposób bardzo barwny. Czytając utwór, poznajemy bardzo dobrze ubrania... rodem z paryskiego wybiegu.

Sposób ubierania jest w „Lalce” jedną z cech charakteryzującą ówczesne społeczeństwo Warszawy. Inaczej ubierają się arystokraci, inaczej warstwy najuboższe, czy... kobiety lekkich obyczajów. Inny styl ma też inteligencja.

Adwokata można poznać po fraku i srebrnym znaczku z godłem urzędu, który jest obowiązkowym wyposażeniem ówczesnych prawników.

Izabela Łęcka – „**Młode panny nie noszą nigdy brylantów, nawet w dniu wesela, chyba wieczorem tegoż dnia podczas balu, biżuterią ich aż do 20 roku są perły białe, korale, turkusy oprawne w srebro, mało złota, chyba medalioniki lub krzyżyk, malutki zegarek bez łańcuszka.**” Dlatego też na jedną z uroczystości Izabela wdziawa bładoniebieską suknię i zakłada wielkie perły na szyję.

Właścicielka paryskiej pralni w chłodne dni nosi salope, czyli długi i luźny kobiecy płaszcz, często z pelerynką i podwatowany. Stawska zakłada w czasie mrozów mufkę. Jest to inaczej zarękawek czyli futrzany lub sukienny woreczek z otworami po obu końcach, w które wkłada się ręce. Baron nosi kamasze czyli ochronne okrycie nóg, rodzaj sukiennej, filcowej lub skórzanej cholewki. Noszone do niskiego obuwia, zapinane na guziki lub sprzączki (niekiedy sznurowane), opinały nogi od kostki w górę, czasem aż do kolan.

Lubiano nawiązywać do strojów szlacheckich. Jan Mincel na ślub swego brata chciał wdziąć kontusz i wziąć szablę, jednak napotkał na mocny sprzeciw ze strony Frycy.

W „Lalce” Bolesława Prusa życie toczyło się wokół mody, trendów europejskich i sposobu na to, aby „pokazać się” w towarzystwie z jak najlepszej strony. Wszystko odbywało się „na pokaz”, ludzie cenili tylko wygląd zewnętrzny. Czy to zjawisko „przeminięło z wiatrem”?

NOWE NADZIEJE

Druga połowa XIX wieku przynosi Polakom nowe nadzieje. Dziś na naszych ziemiach postępują procesy urbanizacji i industrializacji, co sprawia, że żyje nam się lepiej.

Do Warszawy napływają nowi inwestorzy, przemysłowcy oraz robotnicy. Również Polacy bogacą się, zakładając w stolicy małe przedsiębiorstwa. Pokazujemy, że nie w głowie nam powstania, rozruchy, bunt, lecz praca u podstaw i chęć budowania stabilnej i silnej gospodarki. W Warszawie pojawiają się tramwaje konne, lampy gazowe, brukowane ulice. Warszawa momentalnie pięknieje i wygląda nowocześnie.

Jednak najlepszym przykładem rozwoju gospodarczego nie jest Warszawa lecz Łódź. W Królestwie Kongresowym w pierwszej połowie XIX wieku nie było możliwości do rozwoju gospodarczego. Łódź się rozrasta, kwitnie tu przemysł włókienniczy, a samo miasto urosło do rangi drugiej po Warszawie metropolii na Ziemiach Polskich. Pozostaje nam wierzyć, że obecny stan się utrzyma, a gospodarka na Ziemiach Polskich nadal będzie się rozwijała.

NAJWIĘKSZE WYNAZKI I ODKRYCIA II POŁOWY XIX WIEKU

Automat telefoniczny, telefon samoinkasujący – umożliwiający natychmiastowe pobieranie opłaty za przeprowadzaną rozmowę lub inne usługi, umieszczany zazwyczaj w budce telefonicznej.

Dum-dum – rodzaj pocisku karabinowego powodującego wybuch w ciele.

Czajnik elektryczny – pierwszy przyrząd do gotowania wody wypuszczono na rynek już w 1891.

Pierwszy lot ślizgowy szybowcem – pierwszy opatentował lot ślizgowy na szybowcu niemiecki inżynier O. Lilienthal. Jego pierwsze konstrukcje to tzw.: "skrzydła do latania", zwane dziś lotniami.

Silnik Diesla – W 1893 roku Rudolf Diesel skonstruował silnik o nieco zmienionej konstrukcji i zasadzie działania niż silniki spalinowe, znane dotychczas. Celem było stworzenie maszyny jeszcze wydajniejszej, a opierającej się na ogólnej koncepcji silnika spalinowego.

Promienie X – Promieniowanie rentgenowskie jest wykorzystywane do uzyskiwania zdjęć rentgenowskich, które pozwalają m.in. na diagnostykę złamań kości.

W roku 1885 Benz Carl Friedrich zbudował pierwszy (trzykołowy) **samochód z silnikiem benzynowym**.

Strzykawka - Mniej więcej w połowie XIX wieku, - w roku 1853, pewien francuski lekarz Ch. G. Pravaz badając możliwość leczenia tętniaków, skonstruował pierwowzór strzykawki do wprowadzania płynnych leków bezpośrednio w głąb ciała, zamiast ich połykania. Jego metalowa strzykawka miała tłoczek, który przesuwiał się wewnątrz cylindrycznego pojemnika ruchem śrubowym. Do wprowadzania płynu służyła mu trójkątna rurka (kaniula) osadzona na końcu strzykawki.

W roku 1898 Maria Skłodowska Curie wraz ze swoim mężem, Pierem Curie odkryli bardzo aktywny pierwiastek, zbliżony do bizmutu pod względem własności chemicznych. Nazwali go **polonem**, na cześć ojczyzny Marii Skłodowskiej -Curie – Polski. Drugi pierwiastek promieniotwórczy, został odkryty przy współudziale Bémonta - **rad**. W dniu 26 grudnia 1898 r.

Linoleum - Zabarwiona masa złożona z oleju lnianego (stąd nazwa lin-oleum), kalafonii i mączki korkowej, którą pokryta jest tkanina wyprodukowana z juty. Pierwszym, który zastosował linoleum jako pokrycie podłogi był Anglik Frederick Walton [w roku 1863].

W 1889 roku powstała pierwsza **międzynarodowa transmisja radiotelegraficzna**, w 1893 roku wynaleziono **telegraf bezprzewodowy** i nastąpił początek radiotelegrafii, w 1896 wynaleziono antenę **nadawczo-odbiorczą**, a w 1898 wynaleziono **głośnik**.

W 1895 roku, po przeczytaniu pism naukowych Heinricha Hertza, 20-letni Guglielmo Marconi wynalazł **łączność radiową**. Eksperymentował z prymitywnym nadajnikiem, w którym iskry wzbudzały fale radiowe. Najpierw wysyłał sygnały na długość pokoju, potem ustawiał odbiornik na dworze, a następnie jego brat zaniósł odbiornik na wzgórze i zasygnalizował odbiór przez strzał z pistoletu. Największym triumfem Marconiego było **przesłanie sygnału radiowego przez Atlantyk**.

Sterowiec - Pierwszy załogowy i napędzany sterowiec został zademonstrowany w 1852 przez Francuza Henri Giffarda.

Wystartował on 24 IX z Paryża i przeleciał 27 km. Jego statek powietrzny posiadał wydłużony balon z miękkiego materiału wypełniony wodorem i był wyposażony w silnik parowy - dzięki niemu osiągnął średnią prędkość 8 km/godz.

KULTURA POLSKA

W kulturze polskiej drugiej połowy XIX wieku wyróżniamy pozytywizm i Młodą Polskę. Pozytywizm trwał od upadku powstania styczniowego do początku lat 90 XIX wieku. Po nim nastąpiła epoka Młodej Polski, którą zakończyło odzyskanie przez Polskę niepodległości.

Wielu twórców ukazywało nierówności panujące na wsi i w mieście, wyzysk robotników czy trudne i ciężkie życie biedoty. Społeczeństwem rządziły twarde prawa walki o byt. „Lalka” Bolesława Prusa to utwór, w którym autor nakazuje głównemu bohaterowi realizację haseł pozytywistycznych.

Los Wokulskiego ukazuje, że większość społeczeństwa nie dorosła do realizacji ideałów pozytywistycznych, a pojedyncze jednostki nie są w stanie ich zrealizować. Stanisław Moniuszko był wybitnym polskim kompozytorem. O narodowym charakterze jego dzieł zdecydowały elementy folkloru (stylizacje polskich tańców ludowych w operach) oraz wątki tematyczne tekstów, do których tworzył muzykę m.in. obrona sprawy chłopskiej w stosunkach społecznych (Halka), utrwalanie tradycji patriotycznych i piękna polskiego obyczaju (Straszny dwór).

W 1861 roku w Warszawie powstał Instytut Muzyczny.

CZAS I MIEJSCE AKCJI „LALKI”

Czas akcji, tak jak i miejsce, jest bardzo dokładnie określony. Jest to cecha znamionująca pisarstwo realistyczne. Akcja powieści rozgrywa się na przestrzeni niecałych dwóch lat 1878 i 1879 r. Jednak czas fabuły jest wiele dłuższy. Inną perspektywę czasową wprowadza bowiem głównie pamiętnik starego subiekta. W rozdziałach tych sięga do czasów napoleońskich (dzieje ojca Rzeckiego). Wiele mówi się także o roku 1848 r., a więc o czasie Wiosny Ludów.

Bolesław Prus, właściwie Aleksander Głowacki herbu Prus, ur. 20 sierpnia 1847 w Hrubieszowie, zm. 19 maja 1912 w Warszawie. Polski pisarz, prozaik, nowelista i publicysta okresu pozytywizmu, współtwórca polskiego realizmu, kronikarz Warszawy, myśliciel i popularyzator wiedzy, działacz społeczny, propagator turystyki pieszej i rowerowej.

GLÓWNE WĄTKI W LALCE

Najbardziej widocznym wątkiem powieści jest wątek miłosny. Jego zasadniczy zrab osnuty jest wokół postaci Wokulskiego i Izabeli, ale jest jeszcze kilka innych par, a także osoby związane z Wokulskim (Stawska) oraz z Łecką (Starski i przygodni adoratorzy). Od pewnego momentu życie kupca organizuje tylko i wyłącznie uczucie do Izabeli. Można więc mówić, że wątek miłosny jest wątkiem głównym, gdyż dotyczy bezpośrednio losów Wokulskiego, na które składa się akcja powieści. *Wątek Rzeckiego* - wątek ten wyróżniony został nawet poprzez poświęcenie bohaterowi osobnych rozdziałów na jego pamiętnik. W pamiętniku tym zapisuje on swoje dzieje, a także relacjonuje i komentuje bieżące wydarzenia. *Wątek społeczno-obyczajowy* - Prus ukazał losy bohaterów na tle tego, co dzieje się w świadomości społecznej. Postawił w „*Lalce*” niekorzystną diagnozę ówczesnego społeczeństwa, które jako zbiorowość nie potrafiło docenić jednostek wybitnych. Tu splatają się różne wątki poboczne, np. wątek baronostwa Krzeszowskich, traktujący o rozpadzie polskiej rodziny, wątek dotyczący demitologizacji romantycznych i pozytywistycznych ideałów, czy też wątek dotyczący sposobów życia różnych grup społecznych.

Kadr z filmu „Lalka” (1968)

„LALKA” – CO OZNACZA TYTUŁ POWIEŚCI PRUSA?

Początkowo krytycy dość jednoznacznie interpretowali tytuł powieści, uznając za tytułową lalkę pannę Izabelę Łecką. Był to jednak fałszywy trop interpretacyjny. Rozpowszechnił się jednak tak bardzo, że sam Prus postanowił wyjaśnić sytuację. Napisał, że tytuł ma bezpośrednio odnosić się do historii procesu między baronową a Stawską. Proces ten był bowiem literacką „obróbką” rzeczywistej historii, o której pisały warszawskie gazety. Historia ta stała się pobudką do napisania całej powieści, dlatego też, tak należy odczytywać znaczenie tytułu. Prus wskazywał również, że te pierwsze interpretacje są błędne, gdyż niesłusznie wysuwają na czoło wątek miłosny. Tymczasem on nie był najważniejszy. Autor żałował, że nie zatytułował powieści *Trzy pokolenia*, bo tytuł ten pełniej oddawałby sens utworu. Zapewnienia Prusa o „przezroczystości” tytułu nie muszą zamykać dróg interpretacyjnych, nadal można dopatrywać się jego aluzyjności. Zazwyczaj interpretuje się go dwójako: albo jako odwołanie do tradycji XIX w. tekstów dydaktyczno-satyrycznych, np. „Lalka” Krzszewskiego; albo jako wyraz przekonania, że świat to teatr marionetek, co obrazowałaby zaduma Rzeckiego nad nakręcanymi zabawkami, które poruszały się bez ładu i celu.

KRÓTKO O WOKULSKIM

Jest fikcyjnym oraz głównym bohaterem „*Lalki*” Bolesława Prusa. Pełen sprzeczności, dynamiczny, nieobliczalny – budzi zainteresowanie i intryguje. Jest to czterdziestopięcioletni mężczyzna, którego biografia składa się niemal z samych niezwykłych dokonań. Jako młody chłopak zamarzył o zdobyciu wykształcenia, co było niemal nieosiągalne dla ludzi w jego położeniu. W młodości pracował - do czego zmusiła go bieda, próbował uczyć się, udzielał korepetycji, zajmował wynalazkami. Patriotyczny obowiązek nakazał mu porzucić osobiste cele na rzecz udziału w powstaniu, za co został skazany na wygnanie. Tam, poznając wielkich naukowców, zapragnął poświęcić się nauce. Sytuacja zmusiła go do małżeństwa z rozsądku, co jednak ostatecznie pozwoliło mu uzyskać niezależność finansową. Dobre kontakty, a także przedsiębiorczość i zaradność... w krótkim czasie pozwoliły mu zwiększyć swój majątek. Gdy zaspokoili swe potrzeby i marzenia, życiem jego zawałdnęło obsesyjne uczucie do Izabeli Łeckiej. Temu uczuciu poświęcił całą energię. Wokulski jest człowiekiem czynu i jak mówi o nim Ochocki, „człowiekiem szerokiej duszy”. I rzeczywiście, nigdy nie odmówił pomocy potrzebującemu. Postać Wokulskiego prezentowana jest wielowymiarowo, w miarę rozwijania się powieści. We wnętrzu bohatera toczy się bowiem walka, o to, czy jest bardziej romantykiem, czy pozytywistą. Wokulski jest świadom tej walki, stąd częste są autorefleksje. Istotnym elementem charakterystyki Wokulskiego jest niejednoznaczne zakończenie powieści, nie pozwalające na rozstrzygnięcie - czy jest on bardziej pozytywistą czy romantykiem.

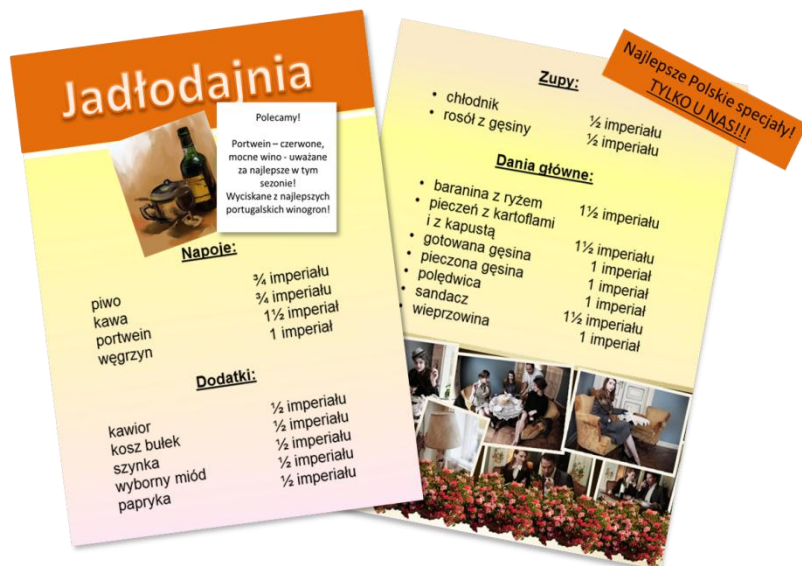
ŁECKA – ANIOŁ CZY FEMME FATALE?

W „*Lalce*” Izabela została ukazana jako wyjątkowo piękna kobieta, można powiedzieć, że nawet idealna. Pławiąca się w luksusach arystokratka nie ma jednak charakteru adekwatnego do wyglądu. Jest beczelną materialistką, wyobrażającą sobie, że została stworzona do przyjmowania hołdów. Zapatrzona w siebie egoistka, przyzwyczajona do sztucznego świata salonów, nie potrafiąca nawet zaopiekować się chorym ojcem.. Nie jest zdolna kochać kogoś szczerze... Wie, że musi wyjść bogato za mąż, żeby jej potencjalny mąż przejął troskę o jej zachcianki i potrzeby. Potrafi tylko flirtować, bo do takiego stylu życia przywykła i nie interesują ją uczucia innych ludzi. Jest stworzona po to, by „leżeć i pachnieć”. .. Co za życie!

PLOTKI I PLOTECZKI

Stanisław Wokulski został uznany za zmarłego, sądzono, że popełnił samobójstwo.

Wśród ludzi chodziła plotka, że kupował dynamit, a parę dni później... wysadził się w zamku, niedaleko Zasławka. Były to tylko plotki. Prawdziwa historia Wokulskiego potoczyła się zupełnie inaczej, choć miała się skończyć tak samo jak plotki. Wokulski był zdesperowany swoimi niepowodzeniami, chciał skończyć z sobą - założył ładunki w zamku i doszło do wybuchu. Zamek został zrównany z ziemią, ale Stanisław wcale nie zginął. Przeżył, ale ku jego zdziwieniu znalazł się w ogóle w innym miejscu. Zapadł w śpiączkę, obudził się w dość dziwnym pokoju...

WYNALAZKI – CIĄG DALSZY

Niezwykła maszyna latająca – **sterowiec**. W 1851 roku Henri Jules Giffard zaprojektował i głosił patent na zastosowanie maszyny parowej do napędu statków powietrznych. Opracował pierwowzór sterowca – balon wyposażony w śmigło napędzane maszyną parową o mocy 2,2 kW. 24 września 1852 wzniósł się z hipodromu w Paryżu na wysokość 1800 m i pokonał 27-kilometrową trasę do Elancourt koło Trappes z prędkością około 8 km/h.

W 1858 roku Ezra Warner skonstruował pierwszy w świecie **otwieracz**, jednak to William Lyman udoskonalił go w 1925 o obrotowe kółko. Ten model był jednak dostosowany do jednego rodzaju puszek. Wkrótce poprawiono urządzenie i powstał nowoczesny otwieracz, którego używamy do dziś.

Guma do żucia - Pierwowzorem współczesnej gumy do żucia jest żywica z kory drzewa gumowego Pistacia lentiscus, której do oczyszczania zębów i odświeżania oddechu używali starożytni mieszkańcy Grecji. Pierwszą gumę o sztucznym smaku był "Toffi-balsam" wprowadzony w 1875 roku przez aptekarza Johna Colgana w USA. Gumę zaprawiał żywicą z kory południowoamerykańskiego drzewa "Myroxylon tolui-ferum" - najbardziej znanym jako składnik lekarstwa na kaszel. Z kolei Adams wprowadził gumę o smaku lukrecji "Black Jack" - najstarszą gumę smakową sprzedawaną po dziś dzień.

Metro - Potrzeby zapewnienia szybkiej komunikacji miejskiej, bez zakłócania ruchu na zatłoczonych jezdniach wielkich miast, doprowadziły do powstania metra.

Potrzeby takie zrodziły się po raz pierwszy w rozległym i ludnym Londynie, gdzie pierwsze projekty metra powstały już w latach trzydziestych XIX wieku, a komitet budowy metra istniał już od 1851 roku. Pierwszą linię metra londyńskiego o długości 6,5 kilometra, łączącą City z dworcem kolejowym Paddington otwarto 10 stycznia 1863 roku.

Coca Cola - została wynaleziona w maju 1886 roku przez doktora Johna Pemberton, farmaceutę z Atlanty. John Pemberton odkrył formułę przy pomocy trójnogiej mosiężnej kadzi na podwórku za domem. Nazwa została podpowiedziana przez jego księgowego Franka Robinsona. Robinson potrafił również pięknie kaligrafować. I to on narysował logo, które stało się sławne i trwa do dziś. Do 1905 roku Coca Cola zawierała kokainę, oraz duże ilości kofeiny.

Żarówka - Pierwsze użyteczne żarówki z żarnikiem węglowym zbudowali, niezależnie od siebie, J.W. Swan (1878) i T.A. Edison (1879). Nowoczesną żarówkę wypełnioną argonem z drucikiem wolframowym zwiniętym w skrętkę skonstruował w 1913 roku I. Langmuir. W 1959 Zubler i Mosby skonstruowali pierwszą żarówkę halogenową (z domieszką jodu).

Gazetkę przygotowali uczniowie klasy IId, zachwyceni lekturą Bolesława Prusa „Lalka”. Na podstawie tekstu i wiadomości historycznych, z wykorzystaniem dostępnych materiałów i programów edukacyjnych, Koło Teatralne „Wóz Tespisa” i Koło Dziennikarskie „Młody Dziennikarz” przygotowały projekt edukacyjny „W salonie Wokulskiego i w laboratorium Geista”. Projekt został zaprezentowany w dniu 31 maja 2011 roku, w trakcie imprezy kulturowej ZSG. Opiekunem i reżyserem przedsięwzięcia była p. Ewa Bielak. Wspomagali ją nauczyciele (skupieni w szkolnym zespole wspierania uzdolnionych „Wars i Sawa”) i uczniowie ZSG. Dziękujemy!